

## אוכלוסיות בסיכון: מפגע אישי וחברתי-קහילתי

**מרצה:** ד"ר ריבי אפרת

**מועד הקורס:** סמסטר א', יום ב', 12-8

**מספר הקורס:** 01.212.1612

**פרטי התקשרות (דוא"ל):** [rivie@research.haifa.ac.il](mailto:rivie@research.haifa.ac.il) (יש לציין בתיבת הנושא' במיל' את שמו ושם הקורס)

### **תיאור הקורס:**

מאבק הנכים, מאבק הקהילה להט"ב בית לשווון זכויות, מאבקם של מחוסרי הדירות. שלוש דוגמאות לקיומן של קבוצות אוכלוסייה בישראל, המתמודדות עם היוטן בשוליים הכלכליים, החברתיים, הפוליטיים והתרבותיים של החברה. חברי אותן קבוצות מודרות, הופכים לאנשים החיים בסיכון לעצם ו/או לסביבתם. האם זו גזירה ממשיים? האם ניתן לשנות מצב זה?

### **מטרות הקורס:**

- \* הבנת היבטים שונים בחיהם של אנשים המוגדרים כקבוצות בסיכון לעצם ו/או לסביבתם.
- \* פיתוח החשיבה לגבי הדרכים בהן ניתן להתמודד עם תופעת ההדרה של קבוצות מודרות.

### **חוובות הקורס:**

- \* נוכחות חובה. סטודנט שייעדר מעלה מפעמים במהלך הקורס, לא יורשה לגשת לבחינה מסכמת ויכשל בקורס.
- \* נוכחות אקטיבית בשיעורים. עמידה במשימות במהלך השיעורים. לצורך כך, יש להגיע לשיעורים עם ניר וכלי כתיבה.

### **הרכב הציון:**

- 80% בבחינה מסכמת (רשימת קריית חובה למבחן בעמוד 3).
- 10% הגשת 80% מניירות המשימה' במהלך הקורס.
- 10% נוכחות.

\* עמודים 9-4 – רשימת קרייה מומלצת.

## פירוט השיעורים

מספר	נושא
1-4	<b>היכרות:</b> הצגת הקורס (מטרות, מבנה, חובות) <b>רקע: חברה ורוחה:</b> מה קרה איתנו במהלך השנים? א. מדיניות רווחה לקפיטלים נאור (?); ב. הדרה; ג. עוני וابتלה; ד. העצמה (empowerment) ויגישת הכוחות'.
5-8	<b>קבוצות בסיכון: נשים - המגדר המודר.</b> אפליה כלפי נשים; ניצול ופגיעה בנשים
9-10	<b>קבוצות בסיכון: מתמודדים עם מחלת נפש - לא מצורעים.</b>
11-12	<b>קבוצות בסיכון: להט"בק – מאבק על סגנון חיים</b>

### רשימת קריית חובה למבחן

#### **פרק: חברה ורוחה – מה קרה איתנו במשך השנים?**

**א. הדרות**

הרצאות

**ב. מדינת רוחה לקפיטליום נאוו (?)**

**ג. עוני ואבטלה**

הרצאות

**ג. העצמה (empowerment) ו'גיישת הכוחות'**

הרצאות

#### **קבוצות בסיכון: נשים – המגדר המודר**

הרצאות +

בוקסנבאום, יי' ודגן, מ' (2013). **נשים בכלכלה פרישה. היערכות ומוכנות כלכלית של נשים לקראת גיל הפרישה והזקנה.** חיפה : מרכז מחות.  
פרק 2, 'הגורמים לחוסר המוכנות הכלכלית של נשים לקראת גיל הפרישה והזקנה', עמודים 23-34;  
**למבחן,** פרק 4, 'סיכום והמלצות: לקראת כלכלת פרישה מקיימת', עמודים 44-45)

#### **קבוצות בסיכון: מתמודדים עם מחלת נפש – לא מצורעים**

הרצאות +

שליו, עי, ויל, גי ורובינשטיין, לי (2016). מיניות באשפוז פסיכיאטרי: ממציאות מול מדיניות. **הרפואה**, 155(2), 762-766

#### **קבוצות בסיכון: להט'בק – מאבק על סגנון חיים**

הרצאות +

אלון, שי ובכנר, יי (2012). חוליות גזוני לבנדר: זוגות חד-מיניים בהתמודדות עם מחלת קשה. **פסיכיאקטואליה**, 18-24.

## רשימת קריאה מומלצת

### **פרק: חברה ורוחה – מה קרה איתנו במשך השנים?**

#### הזרה

- אברהם, ד' (2006). **בין הדירה חברתית למדייניות חברתית: נייר עמדה.** ירושלים: האוניברסיטה העברית בירושלים.
- הולר, ר' (2014). אנשים עם מוגבלות ומדינת הרוחה הישראלית: המקרה של עבודות דחק. **ביטחון סוציאלי**, 39-76, 95.
- גלאס, ג' ואיזנשטיין, מ' (עורכים). (2009). **נגישות לצדק חברתי בישראל.** ירושלים : מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
- הנדל, אי' (עורך). (2012). **קריאת המחהה: לקסיקון פוליטי (2011-).** תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. (אלקטронוני).
- סבירותסקי, שי, ודגן-בוזגלו, נ' (2009). **בידול, אי שוויון ושליטה מטרופפת: תМОנות מצב של החינוך הישראלי.** תל-אביב : מרכז אדוה.
- סולימאני, ר' וקרני, ד' (2016). העט: הדומה והשונה בגישות ה"שוויון" וה"הוגנות" להשגת צדק חברתי. **עת השדה**, 17, 22-36.
- שטריאר, ר' (2001). מהדרה למעורבות חברתית (מן השדה). **חברה ורוחה: רביעון לעבודה סוציאלית**, 21(2), 213-232.
- קמה, ע' ופירסט, ע' (2015). על ההדרה: ייצוגים תקשורתיים של 'אחרים'. תל-אביב: רסלינג.
- קרומר-נבו, מי' וברק, ע' (2006). מחקר פעולה משותף: מערכת הרוחה מנוקדת מבטם של צרכני שירות הרוחה. **ביטחון סוציאלי**, 7, 11-38.
- קרומר-נבו, מי', גורדזיזיסקי, אי' וסער-הימן, י' (2014). חובות, עוני והדרה כלכלית. **ביטחון סוציאלי**, 95, 11-38.
- דורון, י' (2012). תרבויות מדינת הרוחה וסוגיות התלות. **חברה ורוחה**, ל'ב(2), 189-207.
- יונה, י' (2015). **סדים בחומה. המחהה החברתית ושותם של הברונים השודדים.** תל-אביב: כתר.
- יונה, י' וספיבק, אי' (2012). **אפשר גם אחרת: מתווה לבינה של חברה מתקנת: דוח המחהה החברתית 2011-2012.** תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- כהן, נ', מזרחי, שי ווילבל, פ' (2010). **מדינת הרוחה, מדיניות ציבורית ודעת הקהל: ישראל 2008.** **ביטחון סוציאלי**, 82, 47-77.

נחמיאס, ד', ארבל-גוץ, א' ומדני, א' (2011). **מדיניות ציבורית בישראל: סוגיות מרכזיות ומרקבי בוחן.** רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. (ממדינת רוחה למשך תחרותי, עמ' 15-23; מרכיביות ובעלויות צולבות להפרטה ותחרות, עמ' 36-42).

סנדל, מ' (2012). **צדק: מהו המעשה הנכון שעליינו לעשות.** אור יהודה: כנרת, זמורה-ביתן, דבר. (פרק 7 "בזכות האפליה המתקנתה", עמ' 186-203).

פיקטי, ת' (2014). "בעולם החדש לא יישאר דבר למעמד הביניים". נשלף מתוך כלכליסט,  
<http://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,1-3629415.00.html>

#### עוני ואבלטה

אחדות, נ' (2010). עוני בקרבת אימוחות חד הוריות: האם שוק העבודה הוא נתיב להיחלצות מעוני? **ביטחון סוציאלי**, 84, 55-11. (למבחן 37-46).

ברוך, נ' (2008). נשים ערביות ונשים מזרחיות בשוק העבודה - קרונייה של עוני ידועה מראש. **אתגר: ביטאון פוליטי תרבותי**, 24, 34-35.

דורון, א' (2008). העניים כ"אחר" - עוני בישראל בשנות האלפיים. **ביטחון סוציאלי**, 77, 28-9. להט, ל' (2009). **אשומות הפרט או החברה? תפיסותיהם של מעצבים מדיניות בישראל בנוגע לעוני.** **ביטחון סוציאלי**, 80, 59-102.

שטריאר, ר', איזקוביץ, צ' ובווכנידר, א' (2011). **פni העוני: על חווית העוני של אנשים עובדים בישראל : דוח מסכם.** חיפה: אוניברסיטת חיפה.

שטריאר, ר, עברוני לפין, שי ועמאש, מ' (2009). **ברית אבות: עבודה עם ולמען אבות מחוסרי עבודה ומשפחותיהם : תיעוד התוכנית.** ירושלים: אשלים.

קטן, י' (2008). מעורבות מחלקות הרוחה בהתקומות עם בעיית העוני. **מידעויס**, 49, 34. קטן, י' (2009). תפקידה של המקומיות בהתקומות עם בעיית העוני. חברה ורוחה: **רבעון לעבודה סוציאלית**, 29(2-3), 283-309.

קטן, י', גל, ג' וויס-גל, ע' (2009). תפקידה של המקומיות בהתקומות עם בעיית העוני. חברה ורוחה: **רבעון לעבודה סוציאלית**, 29(2-3), 283-309.

שלג, י' (2009). העוני הוא הסכנה הרוחנית. **ארץ אחרת**, 51, 48-52.

#### העצמה (empowerment) וגיישת הכוחות

איצקוביץ, נ' וצבע, י' (2011). **אמנה חברתית-כלכליות חדשה לישראל: עקרונות וצעדי מדיניות בעקבות המחאה החברתית.** ירושלים: משרד הרוחה והשירותים החברתיים. **אלקטראוני**

אלוני, נ', גryn, ד', דקל, ה', פלדמן-לו, א', מיינרט, א' והררי, ד' (2014). העצמה חינוכית: גופו ונפש, צדק חברתיopolitika, אוטונומיה ותרבות איקו-תית. ניר עמדה. **חשיבות רב-תחומיות בחינוך ההומניסטי**, 9, 119-126.

זלדין, א' (2013). רב-תרבותית בתוכניות תעסוקה- העצמה או החלשה? **מדיניות ציבורית**, 11, 18-19.

- יסלזון, נ' (2009). העצמת מתנדבים : סיכון וסיכון על רקע המشبך הכלכלי. *התנדבות בישראל*, 2(9), 15.
- כהן, א' (2011). התנדבות ככלי להעצמה של לאומיות שירות הרווחה. *התנדבות בישראל*, 4, 8-9.
- شمיד, ה', אלמוג-בר, מ', וניראל, ר' (2008). פעילות סינגור פוליטי של ארגונים ללא כוונת רווח המספקים שירותים חברתיים. *בטחון סוציאלי*, 78, 37-11.

### **קבוצות בסיכון: נשים - המגדר המודר**

- abbo-goidar, ע' (2016). כשהטכנולוגיה פוגשת מסורת: נערות ערביות-בדויות קוראות תיגר על המסורת החברתית באמצעות שימוש בשמות בדויים ויצירת קשרים רגשיים ממשמעתיים בראשת. *עת השדה*, 17, עמ' 48-37.
- abbo-goidar-kooyder, ס' ווינר-לווי, נ' (עורכת). (2010). *נשים פלסטיניות בישראל: זהות, יחסין כוח והתמורות*. ירושלים: מכון וו-לייר.
- אסם, ג' והרצץ-לזרוביץ, ר' (2011). *מעגלים של הדשה: סיפורן של "אימהות החינוך הקיבוצי"*. רמת-אפעל, רמת-גן: יד טבנקין.
- באום, ד' (עורכת). (2006). *ללמידה פמיניזם - מקרה: מאמרים ומסמכים יסוד במחשבה פמיניסטית*. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- בן הרוש, י', צויקל, ג' ורונן, י' (2008). על הסחר בנשים צערות, על הדרתן ועל היעדרו של דיון בשאלת הרצון החופשי. בתוך י' רונן, י' דורון וו' סלונינס-נבו (עורכים), *הדרה חברתית וזכויות אדם בישראל* (עמ' 276-254).
- תל-אביב: רמות-אוניברסיטת תל-אביב.
- גילת, ע' (2006). *נשים חוות העצמה דרך הלימודים הגבויים: סייפורן של סטודנטיות יהדות, ערביות, לא דתיות ודתניות*. עבודה לקבלת תואר דוקטור בפילוסופיה. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- דה בובואר, ס' (2001-2007). *המין השני. העבודה והמיתוסים. המציאות היומיומית*. תל-אביב : בבל.
- דהאן, נ' ולווי, צ' (2011). התעללות רוחנית: המשגה ראשונית בעקבות קבוצה טיפולית חרדית. *חברה ורוחה: רביעון לעבודה סוציאלית*, 31(1), 27-7.
- הרցוג, א', בלנס, א', מאחמייד, א', עסאף, ה' ועמאש, ט' (2015). "נולדות מחדש": העצמת נשים ביישובים ערביים והשפעתה על תהליכי פוליטיים-מגדריים. *מגדר. כתב עת אקדמי רב תחומי ל מגדר ופמיניזם*, 4 (דצמבר 2015), עמ' 27-1.
- ולש, ס' ואבוזן, א' (2012). "מחוברת וממשיכה... שומרת על האיזון" - נשים אתניות מצליחות בישראל. *חברה ורוחה: רביעון לעבודה סוציאלית*, 32(3), 345-317.
- ורבין, א' (2007). "אני יודעת שאם לא אוכלים מתדים, אבל זה מה שאני רוצה": מבט פמיניסטי על אנורקסיה ומשפט. בתוך ד. ברק-ארז (עורכת), *עינויים במשפט, מגדר ופמיניזם (קבץ)* (עמ' 848-809). הקירה האקדמית אוניברסיטת שריינרים-לאון.
- חאג'י-יחיא, מ', וסדן, א' (2007). נשים מוכות בחברות קולקטיביסטיות: סוגיות בהתרבות ובהעצמה. *חברה ורוחה: רביעון לעבודה סוציאלית*, 27(3), 451-423.
- כליפוי-אמיר, ג' (2011). הטמעת הראייה המגדרית - אסטרטגייה חדשה בצה"ל לקידום שוויון הזדמנויות. *מערכות, מרכיבות, 436*, 35-28.
- ליפקין, א' ושרעבי, ר' (2012). "כן, אני יכולה יותר": פרויקט העצמה של נשים יוצאות אתניות. *סוגיות חברתיות בישראל: כתב עת לנושאי חברה*, 13, 110-86.

- מור, א' (2017). **דמעה שלא נגעה: הפגיעה המינית וההתמודדות עמה מזווית אישית וחברתית.** קריית ביאליק: הוצאת ספרים אח בע'ם.
- פריבץ חפץ, ד' ושטופלר, ג' (2010). בין אהבה לצדק: משויון לנשים במשפחה ועד מדינת הרווחה. **עזרה, חברה ומשפט**, 12, 261-293.
- צראפטி, אי' (2015). מנשיים שkopות לנשים נוכחות: מאבקן של נשים חרדיות על ייצוגן בכנסת ה-20. **מגדר. כתבת עת אקדמי רב תחומי למגדר וממיניזם**, 4 (דצמבר 2015), עמ' 1-29.
- קריגל, קי' ופלד, ע' (2016). הנטייה המוביל מטלות לעצמאות כלכלית בקרב נשים נפגעות אלימות בן זוג: רקע תיאורתי, חסמים ועקרונות פעולה. **ビיחוץ סוציאלי**, 99 (מרץ 2016), עמ' 63-93.
- רוזין, ט' (2000). **מה זה בכלל פמיניזם? ואיך קרה שאנחנו לא יודעת על זה כלום.** זמורה ביתן, מוציאים לאור.
- שריד, אי', סגל-אנגלצ'ין, ד' וצוויקל, ג' (עורכות). (2010). **בריאות נשים בישראל.** באר-שבע: הוצאה הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; ירושלים.
- תמיר, ט' (עורכת). (2011). **נשים לגוףן: בריאות, גוף, מיניות, יחסים.** בן-שמן : מודן.

### **קבוצות בסיכון: מתמודדים עם מחלת נפש - לא מצורים**

- אדLER-בן דור, ע', וסואה, ר. (2010). שיקום פסיכו-סוציאלי של אנשים המתמודדים עם פגיעות נפשית: ראיית ההוויה לעומת ראיית העבר בקרב משתתפים בתכניות שיקום. **מגמות: רבעון למדעי ההתנהגות**, 47 (2), 301-323.
- אורן, אי' (2007). מזכנים לנוטני שירות. בתוך מ. לכמן, ונ. הדס-לידור (עורכים), **קריאה מנקודות מבט שונות בשיקום ובהחלמה בבריאות הנפש: פרקטיקה, מדיניות ומחקר** (עמ' 105-113). כפר יונה: הוצאה לאור לITEM.
- הטב, י', וארזי, שי' (2007). האחר והאחריות: הסכמה-מדעת בפסיכיאטריה של הילד. **שיחות: כתבת-עת ישראלי לפסיכותרפיה**, 21(2), 207-214.
- זיסמן-אלני, י', ורואה, ד. (2010). אמהות, זוגיות, אינטימיות ומיניות בקרב נשים המתמודדות עם מחלת נפש קשה: השתमעוות לפרקтика ולמחקר. **חברה ורוחה: רבעון לעבודה סוציאלית**, 26 (2), 239-256.
- זל蔭ק, ר' (2008). **עד נפש. מהגרים, עולים, פליטים וה景德 הפסיכיאטרי בישראל.** תל-אביב: קו אדום, הוצאה הקיבוץ המאוחד.
- חוק זכויות החולה.
- ימין, ע', רואה, ד', יאנוס, פיט' וליסקאר, פ' (2012). התערבות קבוצתית להפחחת סטיגמה עצמית בקרב אנשים המתמודדים עם הפרעות נפשיות קשות. **שיחות: כתבת-עת ישראלי לפסיכותרפיה**, 26 (3), 278-290.
- פורטר, ר' (2009). **ההיסטוריה קצרה של השיגעון.** תל-אביב: רסלינג.
- רדפליד גימיסון, ק' (1996). **נפש לא שקטה: זיכרונות של מצב רוח ושיגעון.** תל-אביב: מטר.
- שטרוך, נ', שרשבסקי, י', לכמן, מ', בידני-אורבך, אי', שגב, נ', זהבי, ט', וללב, י' (2008). המתמודדים עם מחלות פסיכיאטריות בענייני הציבור בישראל. **חברה ורוחה: רבעון לעבודה סוציאלית**, 28 (1), 9-35.
- שפир קיסר, ו' ואלון, א' (2009). ביחס בדרכך: הנחיה משותפת בקורס להכשרת הורים לאנשים עם מגבלה פסיכיאטרית בגישת הקוגניטיבית דינמית (קש"ח). **כתב עת ישראלי לריפוי בעיסוק**, 18 (3), 185-196.

### קבוצות בסיכון: להט"ב - מבחן על סגנון חיים

- אדיר, אי (2008). **פיצול ושלוב בעולמם של גברים הומוסקסואלים הנשואים לאשה.** עבודת תזה, חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- אדילר, אי (2015). **"איך בכל זאת נשאים ביחד להשתגע": מציאות החיים הדיאלקטיבית של גברים ונשים מייחסים אוריינטציה מעורבת.** חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- APERET, RI (2009). **זוגיות חד-מינית כחויה היוצרת משמעות ייחודית. חברה ורוחה.** רביעון לעבודה סוציאלית, כ"ט(1), 38-7.
- ארונס, לי (2011). **תפילה לבובי: סיפורה של אם המנסה להשלים עם התאבדות בנה ההומוסקסואל.** ירושלים: כרמל.
- ידיד, ני, רימון, יי, וצימרמן, שי (2011). מדיניות משרד החינוך בנושא להט"ב: בין "קלפים פתוחים" לבין חזרה מנכ"ל כנגד ההומופוביה. **מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית, 33,** 211-221.
- לייס, רי (2015). מודל האבל למודל רמות מודעות הורות - סיוע להורים בתהליך התבמודדותם עם נתיותם המינית הנאה של ילדיהם. **פסיכו-אקטואליה, אפריל, 2015,** עמ' 39-46.
- מייק, חי (2009). **פחד אהבה: הומוסקסואלים, לסביות והוריהם מספרים על גילוי הגטיה המינית ותהליכי ההתמודדות עמה.** מפגשים.
- רובינשטיין, גי (2011). מה באמת פרויד אמר על זה? : טיפול דינامي אפרימטיבי בהומוסקסואלים ובבויי - סקסואליים (חלק א'). **פסיכו-אקטואליה, אפריל,** 43-38.
- רובינשטיין, גי (2011). מה באמת פרויד אמר על זה? : טיפול דינامي אפרימטיבי בהומוסקסואלים ובבויי - סקסואליים (חלק ב'). **פסיכו-אקטואליה, יולי,** 23-20.
- שגיא, עי (2010). **"הזדמנות מוצלחת" בקרב הומוסקסואלים ולסביות בחברה הישראלית.** עבודת גמר לתואר מוסמך. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- שילח, גי (2009). **עמדותיהם של סטודנטים לעבודה סוציאלית כלפי הומוסקסואליות. חברה ורוחה.** רביעון לעבודה סוציאלית, כ"ט(4), 482-455.